

Λογογραφικό Λεξικό της Ελληνίδας Μамής

Δρ Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος, Παιδοχειρουργός.

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

παραήμερο, το, το παιδί που γεννήθηκε πριν από τον αναμενόμενο φυσιολογικό χρόνο της εγκυμοσύνης, με διαφορά ημερών.

παραμονή, η, 1) η αποσπερίδα για χάρη της λεχώνας και της μαμής, 2) η συντροφιά στη λεχώνα από τις άλλες μανάδες της γειτονιάς, μέχρι να περάσουν τα μεσάνυχτα της πρώτης ημέρας.

παραμόνια, τα, τα συγχαρητήρια δώρα και φαγητά προς τη λεχώνα από συγγενείς και φίλους, για τη γέννηση του αγοριού, με την ευχή: “Καλορίζικο! Να σου ζήσει! Να το καμαρώσεις και γαμπρό”. Αν το παιδί ήταν κορίτσι, της εύχονταν: “Να σου φέρει κι αρσενικά”. Λέγονται και απογονίκια.

παραξενιές, οι, οι περίεργες επιθυμίες της εγκύου. Π.χ. τρώει τα χείλη της στάμνας (εισαγωγή μαγνησίου, πυριτικών αλάτων, ασβεστίου).

παραπούλι, το, ο δισέγγονος.

παρασάνταλο, το, το παιδί που γεννήθηκε με συγγενείς ανωμαλίες.

παρασήμαδο, το, το παιδί που γεννήθηκε τερατόμορφο ή σημειωμένο. Λέγεται και παράλλαμα ή αντίλλαμα ή ζούδιο ή τέρας.

παράσημο, το, το σημαδιακό, το σημειωμένο παιδί με συγγενείς διαμαρτίες στη διάπλαση.

παρασούσουμο, το, το παιδί-τέρας με πολλαπλές συγγενείς ανωμαλίες, ασυμβίβαστες με τη ζωή.

παρασπόρι, το, 1) το παιδί που γεννήθη-

κε τελευταίο, παρά τη θέληση των γονέων του και έχει μεγάλη διαφορά στα χρόνια από τα άλλα αδέρφια του, 2) το νόθο, το μπασιτάρδικο από κλεψιγαμια.

παραστεκάμενες, οι, οι βοηθοί της μαμής. Συνήθως είναι επιτυχημένες και έμπειρες μανάδες.

παραστεκάμενη, η, η βοηθός της μαμής, που το έργο της είναι να χύνει σταυρωτά νερό μέσα στο δωμάτιο του τοκετού. “Επάνω στους βρεγμένους σταυρούς, προστάζει η μαμή, να δρασκελάει η κοιλοπονεμένη”. Η παραστεκάμενη λέει συνεχώς μαζί με τη μαμή: “Όπως χύνεται το νερό, έτσι να χυθεί και το παιδί με το καλό”.

παραστέκομαι, φροντίζω τη λεχώνα: “της παραστέκομαι”, “πρέπει να της παρασταθώ”. Συνήθως είναι η μαμή, η μάνα της, οι συγγενείς και οι γειτόνισσες.

παράστρωμα, το, το υπόστρωμα από πανί στην κούνια του βρέφους.

παράτριμμα, το, σύγκαμα του βρέφους.

παραφτίδες, οι, τα δύο μικρά τολύπια βαμβάκι, που βάζει η μαμή ή η μάνα στο νεογνό τα μεσάνυχτα της τρίτης ημέρας, για να μην ακούσει τί θα το μοιράνουν οι Μοίρες.

παραχαϊδεμένο, το, το μονάκριβο παιδί που είναι κακομαθημένο, γιατί το χάλασαν τα χάδια της μάνας του.

παράωρες, οι, οι νεράιδες του μεσονυχτίου που βλάπτουν τις λεχώνες. Όταν νυχτώσει, η μαμή δεν επιτρέπει επισκέψεις στη λεχώνα.

Παρθένα, η, 1) επίθετο της Παναγίας, η Παρθενομήτωρ, 2) αυτή που διατηρεί αδιάρρηκτο τον παρθενικό υμένα, αυτή που δεν έχει διακορευθεί, η αγνή κόρη.

παρθενιά, η, η αγνότητα της κόρης. Κάθε κόρη φυλάει την παρθενιά της καλύτερα από τα μάτια της.

παρθενίκι, το, το δώρο που έδινε ο γαμπρός στη μάνα της νύφης, για την τιμή της παρθενιάς της. Λέγεται και Θεόρητρο.

παρθενίκια, τα, τα χρήματα που έριχναν στο κάνιστρο οι συγγενείς κατά την πρώτη νύχτα του γάμου, στο οποίο μέσα ήταν το ματωμένο νυχτικό της νύφης. Η μάνα της το περιέφερε γύρω υπερήφανα, για να την τιμήσουν που την παρέδωσε αγνή στο γαμπρό. Ήταν τιμητικό για τη μάνα, η οποία ανταπέδιδε στην τιμή αυτή τα παρθενόκουκα, δηλ. τα τρωγάλια.

παρθενικό γάλα, το, το γαλακτώδες υγρό από βάμμα βενζόλης και απόσταγμα ρόδων. Η μαμή το χρησιμοποιεί στις έγκυες για θεραπεία των πανάδων του προσώπου.

παρθενόπιτα, η, η γλυκιά πίτα που φτιάχνει η μάνα όταν πρωτοεμφανισθούν τα έμμηνα της κόρης, για να έχει ανώδυνη περίοδο. Επίσης, της φτιάχνει και τρώει το παρθενοπίλαφο.

παρμάκια, τα, τα ψωμάκια που χαρίζει η μάνα στη μαμή, για να την τιμήσει στην επέτειο του τοκετού της κόρης.

παρμός, ο, η αγαλαξιά της λεχώνας. Η μαμή τον ξορκίζει με αγιοτικά.

Παρουσία, η, η Δευτέρα Παρουσία. Πιστεύουν ότι οι άκληρες γυναίκες θα τιμωρηθούν, αν δεν υιοθετήσουν παιδί-ψυχοπαίδι. Επίσης, θα κριθούν όσες έκαναν εκτρώσεις ή αρνήθηκαν να θηλάσουν το παιδί τους.

παρτσουκλώνω, ενέργεια της μαμής, κατά την οποία σπαργανώνει με επιμέλεια το νεογνό τη νύχτα της τρίτης ημέρας από τη γέννησή του και καθοδηγεί τη μάνα να

το βάλει στην κούνια από τη δεξιά μεριά, για να έρθουν οι Μοίρες να το καλομοιράνουν.

πασκαλίτσα, η, η Θεία Κοινωνία για τα παιδιά.

παστρογωνιά, η, η πρωτότοκος θυγατέρα. Παστρογωνιές=τα πολλά κορίτσια.

πατέρας, ο, ο πατήρ. Προσφωνείται και αφέντης και κύρης.

πατεριμά, τα, η χρονική περίοδος που χρειάζεται η μαμή για να πει το “Πάτερ ημών”. Μετά τη γέννηση του παιδιού επί δυστοκίας, η μαμή μετράει ψιθυριστά το χρόνο τριών “Πάτερ ημών”, δηλ. περίπου τέσσερα πρώτα λεπτά της ώρας, για να ανανήψει το παιδί. Αν το παιδί κλάψει στο πρώτο “Πάτερ ημών”, η μαμή αναφωνεί χαρούμενη: “*Ήλιος, ήλιος, ήλιος*”. Όταν κλάψει στο δεύτερο “Πάτερ ημών”, αναφωνεί: “*Αστέρι, αστέρι, αστέρι*” και στο τρίτο, με τρόπο μια φορά: “*Δράκος*”. Στο τρίτο, επίσης, το αεροβαφτίζει ή το κανηλοβαφτίζει, γιατί κινδυνεύει η ζωή του.

πατούρισσα, η, η ψυχοκόρη, η θετή κόρη. **πατώ,** μαγική πράξη που κάνει μια κακή γυναίκα, για να είναι μια άλλη άγονη ή στείρα, ή ένα βρέφος καχεκτικό. Συνήθως η μαμή τις εξουδετέρωνε με επωδές.

πεθερά, η, η πενθερά, το φόβητρο της νύφης. Η νύφη κάνει το λεγόμενο “πεθεροκαλάγγιασμα”, για να την εξευμενίσει, δηλαδή, την Πρωτοχρονιά της προσφέρει τσουρέκι, γλυκά και ένα φακιόλι.

πεθερόπλυμα, το, όταν η επίτοκος έχει δυστοκία, με τη συμβουλή της μαμής πίνει το απόπλυμα από τα χέρια της πεθεράς, για να ανακαλέσει τυχόν κατάρεις της και να διευκολυνθεί ο τοκετός.

περάσματα, τα, η μαγική διέλευση στη ζωή, οι μεγάλοι σταθμοί για τη ζωή: γέννηση, γάμος, θάνατος.

πεντάγνωμα, τα, τα πέντε κομμάτια από τα ρούχα των παιδιών μιας πολύτεκνης μάνας, που τα προσφέρει σε άλλη μάνα

που χάνει τα παιδιά της στον τοκετό, για να τυλίξει μ' αυτά η μαμή το παιδί που θα γεννηθεί, για να ζήσει, ενώ ταυτόχρονα της δίνει (η μαμή ή η μάνα) πέντε γνώμες (συμβουλές).

πενταρέα, η, η ποικιλοϋφαντη φασκιά μήκους πέντε οργιών για το εξωτερικό σπαργάνωμα νεογνού –αγοριού αρχοντικής οικογένειας– που θα το παρουσιάσουν τα μεσάνυχτα της τρίτης ημέρας, για να το καλομοιράνουν οι Μοίρες. Πρωτοστατεί η μαμή, η οποία θεωρείται μια από τις τρεις Μοίρες και φιλοδωρείται γενναία.

πεντάρφανο, το, το ορφανό παιδί, που δεν έχει ούτε μάνα, ούτε πατέρα, ούτε γιαγιά, ούτε παππού.

πέραση, η, ή **περασούλα**, η υποχρεωτική λοιμώδης παιδική νόσος, π.χ. ερυθρά, κοκίτης, ιλαρά, ανεμοβλογιά.

περάτης, ο, το έμβρυο που έρχεται με ισχυακή προβολή. Τη θέση αυτή φοβάται η μαμή, γιατί προκαλεί δυστοκία.

περίδρομος, ο, 1) η παρονυχίς, το χεριαγκάθι, 2) το οξύ κοιλιακό άλγος.

περίοδος, η, η έμμηνος ρύση.

περιπνευμονία, η, η λοβώδης πνευμονία.

περισσοβυζαγμένο, το, το παιδί που βύζαξε γάλα από τη μάνα του περισσότερο από 18 μήνες. Όταν μεγαλώσει, ματιάζει εύκολα, όπως ο σμιχτοφρυδής και γίνεται βαροκέφαλο (βλάκας).

περισσογαλιά, η, το άφθονο γάλα της λεχώνας. Η μαμή το αρμέγει σε ειδικά αρμεκτήρια (μικρά ξύλινα ποτήρια), για να μην πάθει η λεχώνα γαλακτοφορίτιδα.

πέταλο, το, μεταλλικό έλασμα για πέλμα αλόγου. Όταν αρχίσουν οι ωδίνες, η μαμή το κρεμάει σαν φυλαχτό στην πόρτα του σπιτιού της πρωτάρας, γιατί πιστεύει ότι φέρνει ευτοκία και τύχη. Μικρό πέταλο κρεμούν και στην κούνια του μωρού.

πετρόζυμα, το, είδος λίθου με λευκά βρύα, ο οποίος, όταν προστρίβεται με

άλλο λίθο παράγει μείγμα για τον καλλωπισμό της λεχώνας. Η μαμή το χρησιμοποιεί για να δώσει ρόδινο χρώμα στο πρόσωπο της λεχώνας.

πέφτω, επί λοχείας=τίκτω· *“Ποιά μέρα έπεσε το παιδί;”*

πηλένη, η, η μικρή κουβέρτα για το νεογέννητο.

πιάνω, όταν η μαμή λαμβάνει με το χέρι το νεογνό, που εξέρχεται από το μητρικό κόλπο.

πιασίδια, τα, η σύλληψη, τα πρώτα σημεία της εγκυμοσύνης.

πίσιμο, το, η σύλληψη· *“Η κόρη μου δεν έπιασε παιδί ακόμα”.*

πίστρα, η, το μικρό μαξιλαράκι που βάζει κάτω από τους γλουτούς η στείρα γυναίκα μετά τη συνουσία, σαν υποβοηθητικό, για να μη φύγει ο “σπόρος”, ώστε να συλλάβει παιδί.

πίκρα της μαμής, η, η λύπη, η οδύνη, η πικρία της μαμής για κάθε κακό συμβάν στον τοκετό, π.χ. δυστοκία, θάνατος μάνας ή παιδιού στη γέννα.

πικραγγουριά, η, ιαματικό βότανο, που χρησιμοποιεί η μαμή για θεραπεία αποστημάτων του μαστού της λεχώνας. Επίσης, το χρησιμοποιεί μαζί με τριμμένη δαγκάνα κάβουρα για τη φάουσα (καρκίνο) του μαστού σε ηλικιωμένες γυναίκες.

πικρίσματα, τα, οι διάφορες πικρές ουσίες, όπως αλόη, κινίνη κλπ., που βάζει η μαμή στους μαστούς της μάνας, όταν πρόκειται να απογαλακτίσει το βρέφος για λόγους ανωτέρας βίας (αρρώστια, π.χ. χτικίο κ.ά).

πικρόρωγα, η, η πικρή θηλή του μαστού. Όταν η μάνα θέλει να αποκόψει (απογαλακτίσει) το παιδί, συμβουλευεται πρώτα τη μαμή, η οποία, όταν κρίνει αυτό αναγκαίο, αλείφει τις ρώγες των βυζιών της μάνας με αλόη, κινίνη, πιπέρι, μελάνι και παρακινεί το βρέφος να συχαθεί λέγοντάς του *“λιά, λιά, φτου, φτου”* και φτύνει.

πίλωμα, το, η εξώθηση της μήτρας κατά τον τοκετό.

πινόμαλλο, το, το μαλλί που πέφτει από τη ρόκα, όταν η γυναίκα γνέθει. Το πινόμαλλο μαζί με γάλα, ασπράδι αυγού και μέλι, το χρησιμοποιεί η μαμή σαν αιμοστατικό σε ρήξη του περινέου.

πιπιλίθρα, η, ελαστικό όργανο με το οποίο θηλάζουν τα βρέφη.

πίσσα, η, το μηκόνιο, η πρώτη ακαθαρσία του αρτιγέννητου. Λέγεται και μαυρί.

πισωκούνι, το, το τελευταίο παιδί.

πισωκωλάκι, το, το τελευταίο παιδί της μάνας, το υστεροκούνι, το στερνοπαίδι.

πιπήδεια, τα, τα εργαλεία της μαμής και συνεκδοχικά η ίδια η μαμή.

πίσης, ο, το νόθο τέκνο από κλεψιγαμία, ο μούλος.

πίτα, η, η πίτα από φύλλα ζύμης και άλλα υλικά, π.χ. σπανακόπιτα, χορτόπιτα, τυρόπιτα κλπ. Η λαϊκή γριά μάνα έχει επινοήσει 160 είδη πίτας για το παιδί, την έγκυο και τη λεχώνα.

πιπουρόνερο, το, το χλιαρό νερό με πίτουρα, που πλένει η μαμή τη λεχώνα την τρίτη ημέρα για να κάνει ωραίο δέρμα, όταν είχε κακοπάθει στον τοκετό από δυστοκία.

πλακούντας, ο, το ύστερο, το καταπόδι, ο πλακούς, το συντρόφι, το λεφτέρι.

πλατάρωμα, το, το πιάσιμο της πλάτης από ψύξη, η μυοσίτις, η μυαλγία, ιδίως της λεχώνας. Η μαμή την τρίβει με αλοιφή από βούτυρο, μέλι ακι ριγανόλαδο.

πλυσίδια, τα, τα έμμηνα της γυναίκας.

πλυσίματα, τα, το λούσιμο του νεογνού από τη μαμή την τρίτη ημέρα από της γεννήσεως.

πνίχτρα, η ο επιλόχειος πυρετός.

πογονίγια, τα, ή απογόνια, ή εστίαση στη γέννηση πρωτοτόκου τέκνου και η μετά τον τοκετό εβδομάδα. Δίνουν ευχές: "καλά σαράντα και πάντα με γιούς" ή "και σε σερνικά να δώσ' ο Θεός".

ποδοκόπι, το, η πληρωμή του μαμογιατρού.

ποδολόγα, η, η στοίβα από πανιά που βάζει η μαμή στο περίναιο της επιτόκου κατά την εξώθηση στον τοκετό, για να έρχεται το παιδί προς τα εμπρός (προστατεύει από ρήξη του περιναίου) και είναι εργαλείο της μαμής (ημικύκλειο από πανιά).

ποδολογάκι, το, τεμάχιο υφάσματος που τοποθετούν επάνω στον αφαλό μετά το αφαλόκομα.

πύζηλη, η, η λεχώνα την πρώτη ημέρα από τον τοκετό.

πύζηλο, το, το νεογέννητο βρέφος. Είναι επίζηλο, γι' αυτό δεν το αφήνουν ποτέ μόνο του.

ποθοπλάνταχτη, η, η ψυχή και η καρδιά της νέας κοπέλας, όταν είναι σε ώρα γάμου.

πολύγονη, η, η πολύτεκνη, η πολύτοκη, η καρπερή μάνα.

πολυγόνια, τα, τα κουφέτα, το σηςάμι και οι ξηροί καρποί που δίνουν στη νύφη, όταν εισέλθει στο σπίτι του γαμπρού για να πολυτεκνίσει. Λέγονται και πολύγωνα.

πολυδοντιά, η, η πολυμελής οικογένεια, η πολυτεκνία.

Πολύκαρπος, Άγιος, προστάτης Άγιος των πολυτέκνων μητέρων που παραστέκονται στη μαμή σαν βοηθοί (παραμαμές) σε τοκετό πρωτόρας.

πολυκίни, το, η ευκοιλιότης του βρέφους.

πολύξερη, η, η γριά μαμή, η μπάμπω. Λέγεται και μαστόρισα.

πολυπαιδούσα, η, αυτή που γέννησε πολλά τέκνα, η πολύτεκνη μάνα.

πολυτάρι, το, το απολυτάρι. Το πρώτο παιδί που έζησε, ενώ τα υπόλοιπα που γεννιόνταν, πέθαιναν.

πολυτρίχι, το, το φυτό αρρενόπτερις η υδροχαρής. Φύεται στα πλάγια υδραγωγείων και υγρών τοίχων. Το δίνει η μαμή και πίνουν το αφέψημά του σαν εμμηνα-

γωγό και για καθαρισμό των λοχειών.

πομπιωμένη, η, 1) η ανύπαντρη νέα που έμεινε έγκυος. Τη γύριζαν μαζί με τον εραστή της από σπίτι σε σπίτι και οι μανάδες την έφτυναν και της έλεγαν διάφορα υποτιμητικά λόγια, 2) η μοιχαλίσ. Την πόμπευαν βάζοντάς την καθιστή ανάποδα επάνω σ' ένα γαϊδούρι και την περιέφεραν στο χωριό.

πονετική, η, η μαμή και η καλόψυχη γριά-μάννα.

πονισιά, τα, οι ωδίνες του τοκετού.

πονοβύζωμα, το, η μαστίτις από γαλακτοφοριτίδα.

πονοπλατισμένο, το, το νεογνό τις πρώτες 40 ημέρες που έχει κακοπάθει στον τοκετό πρωτάρας, δεν κοιμάται από σπασμό των μυών της ράχης, το θεραπεύει η μαμή με εντριβές και σταυρώματα των άκρων (έλξεις σταυρωτά).

πόννοι, οι, οι ωδίνες του τοκετού "την πιάσανε οι πόννοι, θα γεννήσει".

πόννος, ο, 1) το άλγος, 2) οι ωδίνες του τοκετού και ο ίδιος ο τοκετός "Πρώτος πόννος" = ο πρώτος τοκετός. 3) η σπληνομεγαλία των παιδιών που πάσχουν από Καλά Αζάρ.

πονοστρατίζω, μόλις άρχιζαν οι ωδίνες του τοκετού η μαμή εστράτιζε την επίτοκο (την περπατούσε) μέχρι να σπάσουν τα νερά. Η μαμή κρατώντας την από πίσω έλεγε:

*"Σαν το ποτάμι να διαβεί,
σαν το νερό να τρέξει".*

ποιλατίζω, πράξη της μαμής η οποία κάνει σταυρωτές κινήσεις των χεριών και των ποδιών του νεογνού πριν το πρωτοφασκιστεί για λύση τυχόν μυϊκών σπασμών.

πορδοκουκιά, η, χόρτο σαν την κάπαρη. Οι μαμή βράζει τις ρίζες και δίνει να πιούν το ζωμό οι στείρες για να συλλάβουν παιδί.

πορνικό, το, νόθο τέκνο από αθέμιτο σχέση, το μπαστάρδικο.

ποταμός, ο, ο Ιορδάνης ποταμός. Τον επικαλείται η μαμή στη λοχεία της γυναίκας για να κατεβάσει άφθονο γάλα η λεχώνα.

πότια, τα, πριν θηλάσει το βρέφος, η μαμή το ποτίζει με λάδι που έχει μέσα σκόνη από φιδοτόμαρο, σκορπιό, σφαλάγγι, ψύλλους κλπ. βλαβερά έντομα για να μην πονάει, όταν αργότερα το τσιμπήσουν και να μην έχει αναφυλαξία από τα παραπάνω ζωίφια (είδος ενστικτώδους ανοσοποίησης που είχε επινοήσει η μαμή). Μετά τα πότια του έδινε χαμομήλι και την άλλη μέρα η μαμή "το έβαζε στο βυζί της λεχώνας".

πούλα, η, η πρωτοκόρη.

πουλαδέλφι, το, ή πουλάκη. Το παιδί που πουλήθηκε εικονικά σε άλλη μάννα που ζουν τα παιδιά της από αυτή που της πέθαναν για να ζήσει, σε σχέση με τα δικά της παιδιά.

πούλημα, το, η εικονική πώληση του βρέφους σε άλλη μάννα όταν της πρώτης πεθαίνουν τα παιδιά μετά τον τοκετό ή τη λοχεία. Το μεν αγόρι λέγεται πούλος, το δε κορίτσι πουλίτσα.

πουλιού το γάλα, το, το στηθάμι της βρασμένης κότας. Είναι το δώρο μιάς μάννας που δεν είχε γάλα στη βυζάστρα του χωριού για να την τιμήσει, την ημέρα της Αναλήψεως, γιατί αυτή η βυζάστρα έδωσε τα δικά της στήθη.

πούλος, ο, όταν δε ζούνε τα παιδιά μιάς μάννας, αυτή τάζει να πουλήσει εικονικά το νέο βρέφος σε μια πολύτεκνη, της οποίας όλα τα παιδιά ευρίσκονται εν ζωή. Λέγει: "πουλώ το παιδί μου για μιά φέτα ψωμί". Η πολύτεκνη μάννα το μεταπουλούσε πάλι στην ίδια του τη μάννα αντί μικρού τιμήματος, δίνοντας συμβουλές για να ζήσει. Τότε το βαφτίζουν πούλο.

πουτί, το, το γυναικείο αιδοίο.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)